

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
КАМ'ЯНЕЦЬ-ПОДІЛЬСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ІВАНА ОГІЄНКА
ПЕДАГОГІЧНИЙ ФАКУЛЬТЕТ
кафедра образотворчого і декоративно-прикладного мистецтва
та реставрації творів мистецтва

До захисту допущено

«___» _____ 2020 р.

Завідувач кафедри

ОДПМ та РТМ

_____ Н.О. Урсу

Дипломна робота
магістра

з теми: **«МОНУМЕНТАЛЬНИЙ ЖИВОПИС В ІНТЕР'ЄРАХ
ГРОМАДСЬКИХ СПОРУД»**

Виконав: студент ОМх1-М19z
групи, спеціальності: 014 Середня
освіта (Образотворче мистецтво)
Стрелов Олександр Борисович

Керівник:
Бренюк А.Г., кандидат
мистецтвознавства, старший
викладач кафедри ОДПМ та РТМ

Рецензент:
Н.О. Урсу, доктор
мистецтвознавства, професор

Кам'янець-Подільський – 2020 р.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ I. ГЕНЕЗА ТА РОЗВИТОК МИСТЕЦТВА СТІНОПISY.....	6
1.1. Історія виникнення і становлення монументального розпису як виду живопису.....	6
1.2. Жанри і різновиди монументального живопису та їхній розвиток.....	31
Висновок до розділу I.....	58
РОЗДІЛ II. Тенденції розвитку і художня специфіка сучасного монументального живопису.....	60
2.1. Особливості образотворчої трансляції сучасного монументального живопису.....	60
2.2. Новітні художні матеріали, техніки і технології монументального настінного живопису.....	71
Висновок до розділу II.....	78
РОЗДІЛ III. Монументальний живопис в інтер'єрах громадських споруд як невід'ємна складова художнього оздоблення.....	81
3.1. Монументальний живопис в інтер'єрах сучасних громадських споруд.....	81
3.2. Новітні способи нанесення монументальних розписів та їхні техніко-технологічні особливості.....	90
Висновок до розділу III.....	100
ВИСНОВКИ.....	102
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	107
ДОДАТКИ.....	119

ВСТУП

Актуальність теми дослідження. На сьогоднішньому етапі розвитку культури і мистецтва, а також технологій і науки, значно розширилися світогляд і можливості людини в реалізації своїх творчих ідей. Визначальні риси монументального живопису, що сильно змінюючись у часі, зберігають свою сутність і розпізнаються як усталені національні ознаки тієї чи іншої епохи. Монументальний живопис як жанр, що розвивався протягом тисячоліть, актуалізований історичними особливостями розвитку, став відображенням культурного життя суспільства. Стрімка глобалізація суспільного життя, зміна ціннісної системи мислення вимагає від сучасного монументального живопису використання нових тем, стилів, матеріалів і технологій. Переосмислення технік та методів утворення форм стінопису не лише в монументальному живописі, а і у архітектурі, дизайні, призводить до застосування нових засобів у оформленні інтер'єру і екстер'єру громадських споруд та ландшафту. Дизайнерські можливості монументального стінопису досить великі, так як в ньому можливе застосування технічних досягнень сучасності. Значно розширився діапазон використовуваних матеріалів.

Активному розвитку стінопису в сучасності сприяють регулярні дизайнерські проекти по ландшафтному й інтер'єрному дизайну приміщень та фасадів будинків, по оформленню міст, їхніх вулиць, парків та площ. Практика живописно-дизайнерських симпозіумів, загальна співпраця художників і архітекторів, інтер'єрних і ландшафтних дизайнерів довела свою безперечну актуальність.

Актуальність вивчення монументального живопису обумовлена його великим потенціалом, активізацією живописної монументальної діяльності митців усього світу та недостатньою вивченістю старовинних та освоєння новітніх засобів, технік і технологій створення монументального живопису. А отже, актуальність здобуває новий ракурс вивчення розвитку живописного монументального жанру і його розвитку протягом багатьох століть.

Мета дослідження – виявити і дослідити історичний розвиток та засоби створення монументального живопису як різновиду мистецтва, а також зміну психології мистецтва, композиції та візуального сприйняття, оптичного враження і сприйняття монументального живопису впродовж багатьох століть, аж до сучасності.

Завдання дослідження:

1. Вивчити та дослідити основні закономірності становлення й історичного розвитку монументального живопису та його стилів і жанрів в образотворчому, живописному, дизайнерському та архітектурному мистецтві.

2. Визначити і дослідити розвиток та особливості образотворчої трансляції сучасного монументального живопису, новітні художні матеріали, техніки і технології створення сучасного стінопису, особливо новітні техніки монументального живопису в жанрі живописного монументального мистецтва, де яскраво проглядаються нові віяння сучасного стінописного мистецтва, з використанням і застосуванням на практиці нових матеріалів та технічних і технологічних досягнень сучасності.

3. Проаналізувати, дослідити і вивчити техніку монументального живопису в інтер'єрах громадських споруд як актуальної складової художнього оздоблення приміщень, новітні способи нанесення монументальних розписів та їхні техніко-технологічні особливості.

Об'єкт дослідження – розвиток монументального живописного мистецтва, його жанрів, технік і технологій, його еволюцію від давніх часів до сучасності. Сучасний монументальний живопис в інтер'єрах громадських споруд як актуальної і поширеної складової художнього оздоблення, з його новітніми способами нанесення монументальних розписів та їхніми техніко-технологічними особливостями.

Предмет дослідження – монументальний живопис різних часів і народів, його трансформація у еволюційному розвитку людства, та його становлення впродовж всього історичного періоду до сьогодення. А особливо нові сучасні матеріали, техніки і технології, які використовувалися і використовуються в

творах монументально-живописного жанру, безпосередньо в монументальному живописі в інтер'єрах громадських споруд.

Хронологічні межі дослідження охоплюють часи від верхнього палеоліту, Стародавніх Єгипту, Ассирії та Вавилону – початку ХХІ ст..

Територіальні межі дослідження поширюються на території України, Азії, Східних та Західноєвропейських країн, залежно від їхнього історичного розвитку.

Методи дослідження. Для виконання завдань дослідження використані загальнонаукові та спеціальні методи наукових досліджень. До загальнонаукових методів належать: фактологічний, представлений виявленням і вивченням візуального матеріалу; аналітичний, представлений аналізом літературних джерел; метод порівняльного аналізу.

Наукова новизна дослідження полягає у здійсненні аналізу матеріалів, технік і технологій сучасного монументального живопису з стародавнім стінописним мистецтвом, порівняння його визначальних рис, що, сильно змінюючись у часі, зберігають свою сутність і розпізнаються як усталені національні ознаки тієї чи іншої епохи, але трансформовані у сучасність.

Практичне значення роботи. Результати дослідження можуть бути використані:

1. Для поглибленого вивчення історії монументально-живописного виду образотворчого мистецтва.
2. При підготовці лекційних курсів у навчальних закладах мистецького профілю та загально-освітніх школах тощо.
3. У практичній діяльності навчальних закладів мистецького профілю, та загально-освітніх школах, дизайнерській і оформлювальній роботі місцевого значення.

Структура і обсяг магістерської роботи: текстова частина наукової роботи складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел, додатків.

ВИСНОВКИ

Аналізуючи весь період розвитку стінопису від часів палеоліту і до сучасного монументально-декоративного живопису, зробив безперечні висновки, що історія його розвитку свідчить про різноманіття епох і напрямів, стилів і манер, технік і технологій виконання настінного розпису. Зміна матеріальної бази і новітніх підходів призвело монументально-декоративне мистецтво до його розвитку і трансформації у сучасне художньо-монументальне мистецтво.

Довів, що кожна з цих епох чи напрямів монументального живопису, якісно відрізняються між собою низкою ознак і специфічним проявом загальних властивостей.

Історичний розвиток монументального живопису показав, що виникнення нових напрямів, стилів, технік і технологій у монументальному мистецтві починається зі зміни змісту художніх образів, ідейної спрямованості, що призводить і до нової художньої форми трансляції цього виду живопису. Але кінцевою причиною виникнення нових напрямів, стилів та технік у цьому виді монументального мистецтва є суспільне буття, матеріальні умови життя, а також нові технічні засоби художнього вираження, створені в ході науково-технічного прогресу, з його новітніми техніками, матеріалами і технологіями.

На основі цього роблю справедливий висновок, що дякуючи майстрам усіх попередніх епох, які зробили неймовірний внесок у розвиток монументально-декоративного живопису, сьогодні – мистецтво стінопису живе, розвивається і процвітає.

І саме у цей час, коли в нашій країні розгорнене масштабне будівництво, облаштовуються існуючі міста і селища, де зводиться безліч суспільних будівель і споруд різного призначення – одна з кардинальних задач і вимог нового часу – створення їх не тільки на високому раціональному, конструкторсько-інженерному, але, не в меншій мірі, і на відповідному ідейно-образному, художньому рівні. При вирішенні в архітектурі цих задач, чималу

роль завжди грає монументально-декоративне мистецтво, твори і елементи декору якого конкретизують, заглиблюють художні рішення її ансамблів і нерідко служать в них домінантами. Звісно, як сказано вище, сучасний стінопис базується на досвіді попередніх епох, досвіді художників минулого, тому вивчення цього досвіду і грамотне його застосування – першочергова задача сучасних майстрів стінопису – це базис довголіття їх творів.

Специфіка творчості художника-монументаліста, що працює в архітектурі, полягає в тому, що йому більшою мірою, аніж художнику-станковик, необхідно володіти різноманітними технічними й технологічними навичками. Станковик у своїй творчості може бути майстром певного жанру, одного якогось напрямку та стилю. У монументаліста не існує такої можливості, оскільки робота в архітектурному середовищі ставить перед ним інші завдання та вимоги. Конкретні архітектурні умови, містобудівна ситуація, призначення, функції, стильові особливості об'єкта, безпосередньо створюють ідею твору, диктують його композиційну побудову, колористику, образотворчу мову.

Живопис, що значно доповнює та підкреслює стиль будівлі, повною мірою відповідає своїй назві – монументальний. Разом з тим живопис, який служить лише прикрасою архітектури, але мало або нічого не додає до її стилю, називається просто декоративним живописом. У завдання монументального живопису входить виявлення архітектурних форм та їх стилю, що можливе лише при досягненні значної гармонії між архітектурою та живописом. Останній, в цьому випадку, не має самостійного значення, а знаходиться певною мірою в підпорядкуванні архітектури. Це надає йому своєрідний характер, що виражається в особливому трактуванні зображуваних форм, фарб, світла, тіні та іншого. Декоративний настінний живопис, призначення якого полягає лише в оздобленні архітектури, також підпорядковується особливим законам трактування форм, фарб та іншого, оскільки й він повинен бути в гармонії зі своєю архітектурою. Таким чином, у кожному настінному декоративному живописі, підхід до вирішення

мальовничого завдання завжди відмінний від підходу станкового живопису, оскільки реалізується не тільки живописне завдання, а й архітектурне.

І коли сьогодення вимагає нової художньої мови декоративного мистецтва, яке має базуватися на нових просторових та фактурних рішеннях – повинно відігравати значну роль при формуванні інтер'єрів сучасних громадських будівель. Проблема декоративного оздоблення – надзвичайно складна та делікатна сфера архітектурно-художнього образу інтер'єру, що потребує вирішення питань синтезу мистецтв, співвідношення матеріальних та естетичних цінностей. Доводить, що при оформленні інтер'єрів, мають велику роль багато чинників – це і композиційна складова, і технічна та технологічна складова виконання проекту, а також і майстерність фахівця. Через це сучасні дизайнери і художники мають ґрунтовно ознайомитися з принципами формування художнього образу інтер'єрів, усвідомлювати, що важливими засобами архітектурно-художньої виразності в інтер'єрі є оздоблення, кольорова композиція, загальний колорит, оздоблювальні матеріали, вироби й твори монументально-декоративного мистецтва і, зокрема, сам стінопис.

Архітектура і архітектурне декоративне оздоблення як мистецтво, що покликане створювати та організовувати простір, є головним фактором, який визначає принципи взаємодії. До засобів, які підсилюють емоційний вплив архітектурної форми, належать: освітлення, фактура, дизайн (розписи, вітражі), малі архітектурні форми, а також різноманітні вироби й твори художньої кераміки, кругла скульптура, які також впливають на підсилення виразності архітектурних компонентів просторової форми та архітектурного середовища. У взаємодії з архітектурною формою монументально-декоративний живопис повинен їй підпорядковуватися і бути з нею у цілковитій взаємодії.

Таким чином, застосування творів монументально-декоративного мистецтва при формуванні інтер'єру громадських споруд, поряд з причетністю до загальних процесів синтезу мистецтв у масштабах архітектурного

простору, має свою неповторну специфіку і є одним із ефективних засобів створення індивідуального характеру та художнього образу інтер'єру будівлі.

На даному етапі розвитку архітектури і монументально-декоративного мистецтва необхідне формування нових принципів введення декоративного мистецтва до інтер'єрів громадських споруд, які б принципово відрізнялися від вітчизняних будівель, зведених у минулому столітті, коли панувала надмірна ідеологізація та заполітизованість творів монументально-декоративного мистецтва.

Треба зауважити, що досвід організації інтер'єрів громадських будівель з використанням творів монументально-декоративного мистецтва – художніх розписів, мозаїки, вітражів, засвідчує, що найбільш вдалим та повноцінним прикладами комплексного архітектурно-художнього вирішення інтер'єрів є ті, які розроблялися спільно з авторами архітектурного проекту в процесі будівництва об'єкта. Оптимальним було б залучення художників-монументалістів ще на стадії розробки концепції та проекту споруди. Адже лише у випадку спільної творчої роботи архітекторів, художників та дизайнерів синтез архітектури та монументально-декоративного мистецтва дає можливість створити повноцінне середовище, яке відповідає функціональним вимогам технології та естетичному архітектурно-художньому вирішенню інтер'єрів споруд.

Розписуючи сьогодні інтер'єри будівель художник-монументаліст, дизайнер та архітектор повинні ретельно знати техніку монументального живопису, сучасні матеріали та технології, їх переваги та недоліки, вміти правильно обирати будівельну основу під живопис та спиратися на знання предків, які лягли в основу сучасного монументального мистецтва, щоб створювати якісні та довговічні монументальні роботи, які органічно вписуються у міське середовище.

Підсумовуючи вищевикладене, бачимо, що нинішній час потребує нового теоретичного переосмислення образів, форм та функцій монументально-декоративного мистецтва, його завдань та можливостей в

сучасному архітектурно-просторовому середовищі. Змінюється і сама ієрархія художніх цінностей. На відміну від радянських та пострадянських часів, коли митці свідомо відмежовувалися від історії світової культури. Новий етап вирізняється широтою духовної орієнтації, розширенням пошуків щодо форми та переосмислення набутого досвіду минулого.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Baker-Bates Piers, Calvillo Elena M. Almost Eternal: Painting on Stone and Material Innovation in Early Modern Europe. В : "Brill", 2018. С. XV. ISBN 978-90-04-36149-2.
2. Аль Нуман Л., Глазков А. Витраж в архитектуре. М., 2006.
3. Анорічева-Єрьомка А.І. Академічий живопис. А.І. Анорічева-Єрьомка. Харківська держ. академія дизайну і мистецтв. Харків: Колорит, 2009. 232 с.
4. Антонович Є. А., Захарчук-Чугай Р. В., Станкевич М. Є. Декоративно-прикладне мистецтво. Львів: Світ, 1993. 272 с., іл.
5. Базазьянц С.Б. Художник, пространство, среда. Монументальное искусство и его роль в формировании духовно-материального окружения человека. Художник и город С.Б. Базазьянц М.: Советский Художник, 1983, 240 с.
6. Базазьянц С.Б. Художник, пространство, среда. Монументальное искусство и его роль в формировании духовно-материального окружения человека. Художник и город. Стелла Базазьянц. М.: Советский художник, 1983. 240 с.: ил.
7. Бергер Э. Техника фрески и техника сграффито. Эрнст Бергер. М.: Акц. общ-во АХР, 1930. 185 с., ил.
8. Бурий В.П. Техніка монументального живопису Середнього Сходу. Реставрація, дослідження і зберігання музейних та художніх цінностей: Оглядова інформація. Держ. б-ка ім. В. І. Леніна, Інформ. центр, по пробл. культури і мистецтва. М., 1979, вип. 4, с. 2-32.
9. В.С. Александрович. Фреска. Енциклопедія історії України: у 10 т. редкол.: В. А. Смолій (голова) та ін. ; Інститут історії України НАН України. К. : Наук. думка, 2013. Т. 10 : Т Я. С. 333. 784 с. : іл. ISBN 978-966-00-1359-9.
10. Валериус С.С. Монументальная живопись. Современные проблемы. С.С. Валериус М. : Искусство, 1979, 87 с.
11. Варгас Кальсада Херардо. Монументальная живопись Мексики (древние индейские цивилизации. Испанская конкиста. Мурализм XX столетия): автореф. дис. на соискание учёной степени канд. искусствоведения: спец.

- 17.00.05 «Декоративное и прикладное искусство». Варгас Кальсада Херардо. Москва, 1991. 28 с.
12. Веймарн Б. В. Всеобщая история искусств. Искусство средних веков (книга первая). М : ГИ "Искусство", 1960. Т. 2. С. 93-94, 377.
13. Велічко Ю. Монументальний живопис (т. 5) в Історії українського мистецтва в 6 тт. К. 1966–1967.
14. Волобаева Т. В. Петербургский витраж эпохи модерна: эстетика, производство, памятники. 100 лет петербургскому модерну. СПб., 2000. С. 187–204.
15. Володина Е. Материаловедение для дизайнеров интерьеров. М, 2015. С. 21.4.1, 24.1. ISBN 9785447415921.
16. Вортман Д. Я. Енциклопедія історії України. Смолій В. А. та ін. К : "Наукова думка", 2010. Т. 7: Мі-О. С. 728. ISBN 978-966-00-1061-1.
17. Врона І., Лобановський Б. Монументальний живопис.
18. Гаврилаш І. С. Муралі та графіті в сучасній Україні: особливості та відмінності. Культура України. ХДАК, 2018. Т. 62 (5 жовтня).
19. Головчак П.І. Живопис, монументальні роботи, скульптура, графіка: каталог мистецьких робіт. П.І. Головчак; фото М. Грималюк. Тернопіль: Підручники і посібники, 2008. 32 с.
20. Гренберг Ю. И. Технология и исследование произведений станковой и настенной живописи. М : ГОСНИИР, 2000. С. 12. ISBN 5-85200-287-9.
21. Гренберг Ю. І. Технологія станкового живопису: Історія і дослідження. М., 1982.
22. Гренберг Ю.І. Звід письмових джерел з техніки давньоруського живопису, книжкової справи і художнього ремесла в списках XV–XIX століть. Т.1, кн.1 і 2. СПб, 1995. Т.2.СПб, 1998
23. Губарев Д. В. Декоративное искусство и предметно-пространственная среда. Вестник МГХПА им. С.Г.Строганова. М, 2019. Т. 1 (ч. 2) (5 жовтня). С. 53-56, 59, 60.

24. Гусева Е. Н., Гончарова Н. М., Лебедев В. Н., Хвалов С. А. Витражи В. Д. Сверчкова в конференц-зале Академии художеств. На-ходки и открытия. 240 лет Музею Академии Художеств. Научная конференция 11-12 мая 1999. Краткое содержание докладов. СПб., 1999. С.32–36.
25. Д. І. Кіплік. Техніка живопису. М.: СВАРОГ і К. 1998. ISBN 5-85791-034-4.
26. Данилов В.П. Монументальне та декоративне мистецтво. Живопис. Графіка: альбом репродукцій. В.П. Данилов. Дніпропетровськ : Ліра, 2008. 151 с.
27. Данилова И.Е. Итальянская монументальная живопись. Раннее Возрождение. И.Е. Данилова. М.: Искусство, 1970, 300 с.
28. Дробот А. Спадщина школи М.Бойчука в процесі формування професійної майстерні майбутнього художника-педагога. Анастасія Дробот. Скрижалі. Декоративне мистецтво і дизайн. Науково-мистецькі студії. 2009. Вип. 1. С. 10-17.
29. Думасенко С., Татарова І. Мурал-арт у контексті мистецтвознавчої теорії. С.Думасенко, І.Татарова. Аркадія. Мистецтвознавчий та культурологічний журнал. 2016. № 1 (46). С. 44 – 49.
30. Єгорова В. Настінний розпис як різновид декоративно-прикладного мистецтва. Вісник ПДАБА. 2018. Т. 11 (5 жовтня). С. 58-59.
31. Жегин Л.Ф. Язык живописного произведения (условность древнего искусства). Лев Жегин. М.: Искусство, 1970. 124 с., ил.
32. Жовква О. І. Сучасні технології у церковному монументальному живописі. Містобудування та територіальне планування. 2010. Т. 36 (5 жовтня). С. 161. ISSN 2076-815X.
33. Жолтовський П.М. Монументальний живопис на Україні XVII – XVIII ст.. Павло Жолтовський. АН УРСР, Ін-т мистецтвознавства, фольклору та етнографії ім. М. Т. Рильського, Львів. відділення. К.: Наук. думка, 1988. 159 с., іл.

34. Земляна Т. Михайло Бойчук та його школа: історичний аспект (за матеріалами архіву Російської академії мистецтв) / Тамара Земляна. Скрижалі. Декоративне мистецтво і дизайн. Науково-мистецькі студії. 2009. Вип. 1. С. 18-24.
35. Земляная Т. Монументальная живопись М.Л.Бойчука и его школы. Тамара Земляная. Таганрог: БАННЭРплюс, 2008. 222 с: ил.
36. Иванов Е. Ю. Каталог-путеводитель по витражам Санкт-Петербурга. СПб., 2001.
37. Київська Русь. Культура. Традиції. Збірник наукових праць. К.: Наукова думка, 1982. С. 85.
38. Киплик Д. И. Техника живописи. М : ЗАО Сварог и К, 1999. С. 395. ISBN 5-93070-014-1.
39. Киплик Д.И. Техника живописи. Д. Киплик. М.: Сварог и К, 1999. 504 с.
40. Киплик Д.И. Техника живописи. Часть V. Монументальная живопись. Киплик Д.И. Л. М.: Государственное издательство, 1939, 172 с.
41. Княжицкая Т. В. Витражи Петербурга. СПб., 2006.
42. Кожеков О. Монументального живопису в епоху середньовіччя. Інститут народознавства НАН України. 2018. Т. 3 (141) (5 жовтня). С. 337, 639. ISSN 1028-5091.
43. Комаров А. А. Технология материалов стенописи. М: Изобразительное искусство, 1989. С. 11-12, 14-15, 42-49, 84, 101-103, 124, 126, 134-136, 141-142. ISBN 5-85200-004-3.
44. Комаров А.А. Технология материалов стенописи: Учеб. Пособие. Александр Комаров. М.: Изобразительное искусство, 1989. 240 с.: ил.
45. Косьянковская К. Е. Новые идеи нового века. 2017: материалы Семнадцатой Международной научной конференции. Хабаровск: Издво Тихоокеан. гос. ун-та, 2017. Т. 3. С. 79-80. ISBN 978-5-7389-2190-2.
46. Кравченко Я.О. Школа Михайла Бойчука. Тридцять сім імен. Ярослав Кравченко. К.: Майстерня книги, Оранта, 2010. 400 с.

47. Кравченко Я.О. Школа Михайла Бойчука: Євген Сагайдачний та Охрим Кравченко як виразники ідей бойчукізму в західноукраїнському малярстві другої половини ХХ століття. Ярослав Кравченко. Скрижалі. Декоративне мистецтво і дизайн. Науково-мистецькі студії. 2009. Вип. 1. С. 25-30.
48. Крылов С. Н. АКТУАЛЬНЫЕ ТЕХНОЛОГИИ И ТЕХНИКИ МОНУМЕНТАЛЬНОЙ ЖИВОПИСИ. Исторические, философские, политические и юридические науки, культурология и искусствоведение. Вопросы теории и практики. 2015. Т. 11 (61) (5 октября). С. 85-88. ISSN 1997-292X.
49. Крюкова, А.О. Новий погляд на станковий живопис. Експериментаторство сучасних українських митців. Варшава : UNIWERSYTET WARSZAWSKI, 2006. С. 24. ISBN 978-83-65608-10-9.
50. Кубійович Д. Енциклопедія українознавства: Словникова частина. Л.: Наукове товариство ім. Т.Шевченка у Львові, 2000. Т. 8. С. 3060. ISBN 966-7155-02-1.
51. Куліш О.А. Монументальне мистецтво / О.А. Куліш. Черкаси: ЧНУ ім. Б. Хмельницького, 2016. 71 с.
52. Лазарев В.Н. Византийская живопись / Виктор Лазарев. М.: Наука, 1971. 419 с.
53. Лентовський А.М. Технологія мальовничих матеріалів. А.М. Лентовський. Л.; М.: МИСТЕЦТВО, 1949. 220 с.
54. Литовченко Н. Віхи історії України у сучасному монументальному живописі. Актуальні проблеми мистецької практики і мистецтвознавчої науки. Національна академія мистецтв України, 2015. Т. 7 (5 жовтня). С. 16-20.
55. Лобановський Б. Мозаїка і фреска. Борис Лобановський. К.: Мистецтво, 1966. 152 с.
56. Лобановський Б. Мозаїка, фреска. К. 1966.
57. Логвин Г. Монументальний живопис XIV – першої половини XVII ст. (т. 2).

58. Лукас А. Материалы и ремесленные производства Древнего Египта /А. Лукас. М.: Издательство иностранной литературы, 1958. 848 с.
59. Ляковская О. А. Французская готика XII–XIV веков: Архитектура. Скульптура. Витраж. М., Искусство, 1973. 144 с.; 173 илл. (Из истории мирового искусства).
60. Майзульс Михаил. Как устроены средневековые витражи. Академия «Арзамас». Журнал. 11.10.2017.
61. Мамолат Є. Монументальний живопис (т. 1)
62. Мельник В. А. Найдавніші розписи Горянської ротонди. Науковий вісник Ужгородського університету, серія «Історія». 2011. Т. 27 (5 жовтня). С. 136-138.
63. Методика реставрації монументального живопису з археологічних розкопок. Державний Ермітаж. Лабораторія наукової реставрації монументального живопису. СПб. 2002.
64. Мистецтво Київської Русі. К.: Мистецтво, 1989. С 30.
65. Михайло Бойчук та його школа монументального мистецтва: альбом Нац. худож. музей України ; Нац. акад. мистец. України ; Фонд сприяння розв. Нац. худож. музею України ; кер. проекту А. Мельник ; авт. тексту: Л. Ковальська, Н. Присталенко. Київ: НХМУ, 2010. 281 с.
66. Мокрицький Г.П. Пам'ятки монументального мистецтва Житомирської області: фотовист. Георгія Мокрицького: кат. Фото-вист., 23 квіт. 10 трав. 2010 р.:100 робіт. уклад. Г. Мокрицький. Житомир : Волинь, 2010. 14 с.
67. Молоткова Ю. Ю. Витраж в архитектуре московского модерна. Актуальные проблемы теории и истории искусства : сб. науч. статей. Вып. 2 . Под ред. А. В. Захаровой Санкт-Петербург: НП-Принт. 2012. с.453-459 ISBN 978-5-91542-185-0
68. Найден О. С. Орнамент українського народного розпису (витоки, традиції, еволюція). [Монографія]. О. С. Найден. К. : Наукова думка, 1989. 131 с.
69. Наумова ММ. Техніка середньовічної живопису. М., 1999.

70. Національні культури у глобалізованому світі: зб. матеріалів Всеукр. наук.-практич. конф., м. Київ, 6–7 квітня 2017 р. К.: КНУКіМ, 2017. 439 с.
71. Нессельштраус Ц.Г. Искусство Западной Европы в средние века / Ц.Г. Нессельштраус. Ленинград ; Москва : Искусство, 1964. 392 с.
72. Нікітенко Н. Мозаїки Софії Київської. К : Горобець, 2016. С. 7-8. ISBN 978-966-2377-30-9.
73. Орлова М. А. Орнамент в монументальной живописи Древней Руси конца XIII - начала XVI вв. М : РГБ ОД, 2004. Т. 1. С. 234.
74. Острогляд О.В., Маракова М., Сербіченко К. Техніки живопису в архітектурній творчості. Збірник наукових праць за матеріалами V Всеукраїнської науково-практичної конференції студентів, молодих учених і науково-педагогічних працівників «Архітектурний рисунок у контексті професійної освіти». ПолтНТУ, 2017. Т. 5 (5 жовтня). С. 172.
75. Паньків Г. С. Взаємозв'язки станкового та монументального в образотворчому мистецтві: теоретичний аспект. Молодий вчений. Ізмаїльський державний гуманітарний університет, 2018. Т. 4 (2) (5 жовтня). С. 447-451.
76. Пастух Р.І. Монументальна Стрийщина. Р.І. Пастух. Дрогобич : Посвіт, 2012. 131 с.
77. Пелькіна А. Л. Образотворче мистецтво. К : Державне видавництво образотворчого мистецтва й музичної літератури УРСР, 1962. С. 12.
78. Писарева С.А. Мідні пігменти давньоруського живопису XI-XVII ст. М., 1998.
79. Пічуріна І.І. Мексиканські художники в становленні і розвитку стріт-арт руху : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. педагогічних наук : спец. 44.03.01 «Педагогічна освіта». «Світова художня культура». Пічуріна Ірина Ігорівна Уссурийськ, 2016. 295 с.
80. Рагин В., Хиггинс М. Искусство витража. От истоков к современности. М., 2006.

81. Рогозный М. Г. Кабинет великого князя Михаила Павловича в Михайловском дворце : исследование и проблемы реставрации клеевой живописи. Московская государственная художественно-промышленная академия имени С.Г. Строганова. 2016. Т. 2 (5 октября). С. 21-31. ISSN 1997-4663.
82. Рыбаков Б. А. Из истории культуры древней Руси. Исследования и заметки. М., 1984. С. 188–240.
83. Рыбников А. Книга об искусстве или трактат о живописи. М : ОЗИГ ИЗОГИЗ, 1933. С. 19, 34-38.
84. Садова О. Стінопис Кароля Політинського у монастирській залі Домініканського монастиря у Львові Вісник Львівського університету. Серія: Мистецтвознавство. 2009. Вип. 9 (5 жовтня). С. 184-185.
85. Семёнов О. Давид Альфаро Сикейрос. Очерк жизни и творчества художника / Олег Семёнов. М.: Детская литература, 1980. 175 с.
86. Сидоров Н. И. Из истории мозаических составов М. В. Ломоносова Известия Академии наук СССР. VII серия. 1930. Вип. 7 (5 жовтня). С. 681.
87. Сімонова А.В. Візантійські традиції в сучасних розписах пра-вославних храмів України (кінець ХХ – початок ХХІ ст.) : автореф. дис. ... канд. мистецтвознавства : 17.00.05 / Сімонова Альона Вікторівна ; Харків. держ. акад. дизайну і мистецтв. Харків, 2015. 20 с.
88. Сланский Б. Техника живописи. М : Издательство академии художеств СССР, 1962. С. 147-148.
89. Смирнова И. А. Монументальная живопись итальянского Возрождения / Смирнова И.А. М.: Изобразительное искусство, 198, 512 с.Енциклопедія українознавства / Наукове товариство імені Шевченка. Париж, 1955–2003.
90. Таранушенко С.А. Дерев'яна монументальна архітектура Лівобережної України : монографія / С.А. Та ра нушенко; передне сл. С.І. Білоконь, передм., наук. ред., дод. В.В. Вечерський ; упоряд. О.О. Савчук. Харків : Савчук О.О. [вид.], 2014. 895 с.

91. Тарас Я. Сакральна дерев'яна архітектура України (X–XXI ст.). Народознавчі зошити. Інститут народознавства НАН України, 2018. Т. 1 (121) (5 жовтня). С. 26. ISSN 1028-5091.
92. Українська культура: історія і сучасність: Навч. посібник. Львів: Світ, 1994. С. 179.
93. Фейнберг Л. Є., Гренберг Ю.І. Секрети живопису старих майстрів. М., 1989.
94. Филатов В.В. Реставрация настенной масляной живописи. В.В. Филатов. Москва : Изобразительное искусство, 1995. 248 с.
95. Фишер Т. В. Нескучное искусство. От классики до граффити. П : Питер, 2015. С. 57-59. ISBN 978-5-496-01730-5.
96. Художники України: живопис, графіка, скульптура, монумент.-декор. мистец., декор.-ужитк. мистец.: творчо-біогр. альб.-довід. авт.-упоряд. Сергій Журавель. Київ : Журавель С.В., 2011. 141 с.
97. Чернышев Н. Искусство фрески в Древней Руси. Материалы к изучению древнерусских фресок. Николай Чернышев. М.: Искусство, 1954. 102 с.:ил.
98. Штогрин А.М. Мій неовізантинізм: стиль і манера монументального малярства Вознесенської церкви в с. Іванківці на Поділлі: книга-альбом. А.М. Штогрин (текст., іл.); передм. Д. Степовик. Київ: Вид-во ім. Олени Теліги, 2017. 121 с.
99. Шумега С. С. Дизайн. Історія зародження та розвитку дизайну. Історія дизайну меблів та інтер'єра: Навчальний посібник. К: Центр навчальної літератури, 2004. С. 300. ISBN 966-8365-71- 2.
100. Щавинский В. А. Очерки по истории техники живописи и технологии красок в древней Руси. Государственная академия истории материальной культуры истории материальной культуры им Н.Я. Марра Академии наук СССР. М : ОГИЗ, 1935. С. 74-76.
101. Щербенко С. К. Тлумачний словник найбільш вживаних термінів з образотворчого мистецтва для учнів закальноосвітніх шкіл. Черкаси: ОПОПІ, 2010. С. 35.

102. Юр М.В. Педагогічна система Михайла Бойчука та розвиток її принципів у сучасному живописі. Марина Юр. Скрижалі. Декоративне мистецтво і дизайн. Науково-мистецькі студії. 2009. Вип. 1. С. 36-40.
103. Яглова Н. Т. Витраж . Русское декоративное искусство. Т.3. М., 1965.
104. Якімова О.О. Образ людини у монументальному мистецтві Східної Галичини першої третини ХХ ст. : автореф. дис. канд. мистецтвознавства: 17.00.05. Якімова Олена Олександрівна; Львів. нац. акад. мистецтв. Львів, 2017. 20 с.

Посилання

1. Гренберг Ю.І. Технологія та дослідження творів станкового і настінного живопису. Режим доступу: <https://ukrdoc.com.ua/text/43124/index-2.html?page=6>
2. «Живопис Давньоруської держави». Режим доступу: https://studme.com.ua/163108076038/istoriya/zhivopis_drevnerusskogo_gosudarstva.htm
3. «Живопис Стародавнього Єгипту: періоди і головні особливості». Режим доступу: <https://zen.yandex.ru/media/veryimportantlot/jivopis-drevnego-egipta-periody-i-glavnye-osobennosti-5e3c6b6ac1b4d37f3b3cad3f>
4. «Живопись Древнего Египта: периоды и главные особенности». Режим доступу: <https://zen.yandex.ru/media/veryimportantlot/jivopis-drevnego-egipta-periody-i-glavnye-osobennosti-5e3c6b6ac1b4d37f3b3cad3f>
5. Живопис Стародавнього Риму. Культура і мистецтво. Режим доступу: <http://reff.net.ua/33116->
6. «Історія розвитку живопису». Режим доступу: <http://um.co.ua/13/13-5/13-57918.html>
7. «Історія техніки настінного розпису, сучасна розпис стін». Режим доступу: <http://jak.bono.odessa.ua/articles/istorija-tehniki-nastinnogo-rozpisu-suchasna.php>
9. Іконописна майстерня «Небо на землі». О Ферапонтовских росписях Дионисия [Електронний ресурс]. Режим доступу: http://www.pavelko.net/index.php?option=com_k2&view=item&id=142%3A%D0%BE%D0%B1%D1%8B%D1%87%D0%B0%D0%B8%D0%BF%D1%80%D0%B0
10. Монументальная живопись [Электронный ресурс]. Режим доступу: https://ru.wikipedia.org/wiki/Монументальная_живопись.
11. Образотворче мистецтво. З культовою архітектурою був тісно пов'язаний монументально-декоративний живопис, характерний для візантійських художніх шкіл. Режим доступу: <https://helpiks.org/2-49372.html>

12. Олена Українка. Світові майстри стріт-арту допомагають маленьким українцям повірити в мрію [Електронний ресурс]. UA Modna. 2017. Режим доступу до ресурсу: <http://www.uamodna.com/ARTICLES/SVITOVIMAYSTRY-STRIT-ARTU-DOPOMAGAYUTJ-MALENJKYM-UKRAYINCYAM-POVIRYTY-V-MRIYU/>.
13. «Ось таке воно дивне і чудернацьке – мистецтво з печери». Сайт damntasty.net
14. «Первісний наскельний живопис». Режим доступу: [https:// damntasty.net](https://damntasty.net)
15. "РОЗПИС СТІН В ІНТЕР'ЄРІ". Режим доступу: <http://budsad.in.ua/2018/06/22/rozpys-stin-v-interyeri/>
16. Реферат на тему: Неовізантизм та ідеї сакралізації життя у творчості Михайла Бойчука [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://alive-inter.net/ukr/referat-45442dkjmg>
17. Розпис стін: історія та основні техніки нанесення. Режим доступу: <http://www.budnet.com.ua/readarticle.php?2051/ARTICLE/>
18. «Фреска». Режим доступу: <http://znaimo.com.ua>
19. "Художній розпис стін". Режим доступу: https://uk.wikipedia.org/wiki/Художній_розпис_стін
20. «Яка історія живопису?». Режим доступу: <https://genomukr.ru/kultura-i-mistectvo/14180-jaka-istorija-zhivopisu.html>
21. Языкова И. Богословие иконы [Електронний ресурс] / Ирина Языкова. Режим доступу: <http://www.wco.ru/biblio/books/jazyk1/main.htm>
22. «Стріт-арт: історія розвитку та кращі приклади вуличного мистецтва». Режим доступу: <https://blog.comfy.ua/ua/strit-art-istoriya-rozvitku-ta-krashhi-prikladi-vulichnogo-mistectva>